

**Є.В.КОВАЛЬОВ**, д-р.екон.наук, проф., Харківський національний  
університет внутрішніх справ, Харків  
**Т.Є.НИКИФОРЕЦЬ**

## ІННОВАЦІЙНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

Визначена неспроможність держави організаційно і фінансово підтримати існування науки на належному рівні. Єдиною ланкою, яка може забезпечити інноваційний розвиток країни, є підприємство у формі міжнародної корпорації.

**Ключові слова:** інноваційна діяльність; економічний розвиток; малі, середні, великі підприємства; міжнародна корпорація.

### Вступ

Сучасне керівництво України ставить амбітні завдання економічного розвитку. Але впродовж терміну свого незалежного існування наша держава має скромні економічні досягнення. В 2013 році економічний потенціал країни все ще не досягає рівня 1991 року. Амбіції молодій державі внаслідок помилок у визначенні пріоритетів економічного розвитку не знайшли ще підтвердження у швидкому піднесенні. Насамперед якомога швидше Україна повинна здійснити вибір між сировинним та інноваційним напрямками економічного руху.

Передові країни світу основою свого розвитку визнають інноваційну діяльність, яка має найвищу ефективність, дозволяє досягати високих результатів швидкими темпами при раціональному використанні ресурсів. Центральною ланкою господарства в економіці є підприємство. Саме воно повинно стати двигуном інноваційного розвитку України.

Серед вітчизняних вчених найбільш ґрунтовні роботи з дослідження інноваційних процесів мають: О.Амоша, А. Гальчинський, В.Гесць, Л.Зотов, В.Семіноженко, Д.Черваньов, М.Чечетов, А.Чухно, В.Федоренко, Л.Федулова, А.Яковлев та інші.

### Постановка завдання

Головним завданням статті є визначення місця, ролі, умов функціонування підприємства у інноваційному процесі розвитку країни в складних конкурентних умовах сучасного світового господарства.

### Методологія

Методологічною основою дослідження є методи системного підходу, порівняння, узагальнення, аналізу та синтезу.

## Результати дослідження

Сучасне керівництво держави поставило у 2010 р. завдання – Україна повинна за 10 років увійти до 20 найбільш економічно розвинутих країн світу (G 20). Економічне становище України на цей час неоднозначне. З одного боку, наша держава має великий промисловий, аграрний, ресурсний, інтелектуальний потенціали, приємні природнокліматичні умови, займає вигідне географічне положення. Але, з іншого боку, за рівнем бідності Україна знаходиться на 3-му місці у Європі після Молдови та Албанії. Сучасна економіка України має сировинну направленість розвитку. Основною експортною галуззю України є металургійна промисловість. Близько 40% валютних надходжень країни забезпечує металургійний сектор [ 1 ]. Більш як 2/3 загального обсягу промислової продукції припадає на галузі, що виробляють сировину, матеріали та енергетичні ресурси [ 2 ].

Основним, світова економіка вибирає не сировинний, а інноваційний напрямок розвитку. В розвинутих країнах світу до 90% приросту ВВП створюється за рахунок інноваційної діяльності [ 3 ]. Інновації дають можливість суттєво підвищувати продуктивність праці, знижувати витрати, покращувати якість продукції. Постіндустріальні суспільства розвинутих країн все інтенсивніше працюють над здобуттям та збереженням знань, як основи інноваційного розвитку. Володіння складними технологіями дозволяє розвинутим країнам оставляти у себе чисті, безпечні стадії створення продукції, а неконкурентоспроможні країни змушені виконувати функції видобутку сировини і брудного виробництва. Різні рівні доступу до знань і технологій стають основою створення продукції з різною доданою вартістю і нееквівалентного товарного обміну. Зрозуміло, що економічне піднесення України також знаходиться на напрямках інноваційної діяльності та розвитку галузей, які забезпечують зростання науково-технічного рівня держави. Але стан економіки на сучасному етапі свідчить про те, що на жаль, Україна не має власної, глибоко продуманої стратегії інноваційного розвитку. Відбувається істотне послаблення позицій інноваційно орієнтованих галузей. На машинобудування, яке є серцевиною інноваційної моделі економіки, в Україні припадає лише 11,1% промислового виробництва, тобто перебуває на рівні майже у 3 – 4 рази нижчому, ніж в економічно розвинутих країнах [ 4 ].

Декларуючи необхідність інноваційного розвитку економіки, держава реально для цього нічого не робить. Підтвердженням є стрімке скорочення обсягів державної підтримки наукової та науково-технічної діяльності. Протягом перших 10 років ринкової трансформації економіки України частка видатків державного бюджету на науку знизилася з 0,82% до 0,3% ВВП, тобто до рівня слаборозвинутих країн [ 5, с.4 ]. Встановлена законом норма бюджетного

фінансування наукової і науково-технічної діяльності в 1,7% ВВП ніколи не виконувалася. В середньому на науку в державному бюджеті України виділяється не більше 0,4% ВВП [ 6 ]. У той же час фінансування витрат на наукові дослідження у розвинутих регіонах світу становить: ЄС – 1,84%; США – 2,67%; Японія – 3,17%; Південна Корея – 2,99%; Китай – 1,23% ВВП [ 7 ]. Країни ЄС ставлять за мету збільшення обсягу фінансування науки до 3% ВВП [ 5, с. 5 ].

Тому зовсім не випадково 90% продукції національного виробництва не мають наукового забезпечення [ 5, с.5 ]. Фактичне ігнорування інноваційного напрямку розвитку особливо в умовах кризового стану світового господарства суттєво знижує конкурентоспроможність України, визначає подальше економічне відставання від країн-конкурентів, підвищує загрози економічній безпеці держави.

Таким чином, якщо врахувати байдужість української держави до інноваційного шляху розвитку економіки, її неспроможність бюджетного фінансування на необхідному рівні наукових досліджень, стає очевидним, що єдиною ланкою, яка може забезпечити інноваційний напрямок, є підприємство. Але інноваційність, тобто сприятливість до інновацій у різних підприємств різна. За нашим поглядом, її рівень залежить від концентрації виробництва. За розміром та економічним потенціалом підприємства поділяються на малі, середні та великі. В Україні за кількістю основну долю складають малі і середні підприємства. Але за обсягами випуску продукції – великі підприємства.

Малі і середні підприємства діють переважно на внутрішньому ринку країни, сприяють трудовій зайнятості населення і зниженню рівня безробіття, долаттю бідності, формуванню середнього класу і зміцненню політичної стабільності. Вони швидко пристосовуються до змін в умовах господарської діяльності і забезпечують раціональне переміщення капіталу із однієї господарської сфери у іншу. Але історичний світовий досвід свідчить про те, що визначальна роль у інноваційному розвитку і формуванні економічного потенціалу країни належить великим підприємствам. Найбільш сприятливими до інновацій є великі підприємства. Так, серед підприємств з чисельністю понад 5000 чол. інновації здійснювали 64% підприємств, а з чисельністю працівників від 50 до 5000 чол. – лише 17% [ 8 ]. Внаслідок високої виробничої потужності, вони можуть працювати з дуже великими обсягами унікальної продукції, зберігати та розвивати високі технології, концентрувати групи висококваліфікованого персоналу, створювати умови для високоефективної праці, успішно конкурувати на світових ринках з фірмами інших країн.

На жаль, в Україні сформувалася стійка концепція безумовного розукрупнення великих підприємств та підтримки розвитку малого і середнього бізнесу. За роки незалежності України наслідком політики зміщення акцентів з

підтримки великого на малий та середній бізнес стала руйнація потужних виробничих і науково-технічних комплексів та утворення на цій основі дрібних господарюючих суб'єктів. Відповідно з прийнятою концепцією з 1991 по 2004 р. кількість малих підприємств збільшилось у 6 разів – з 47,1 тис. до 283,4 тис., однак при цьому, рівень конкурентоспроможності України у міжнародних рейтингах не змінився та остається стабільно низьким. Так, за даними Всесвітнього економічного форуму відповідно до рейтингу з конкурентоспроможності у 2009 – 2010 рр. Україна зі 139 країн світу займала 82 місце [ 9 ].

Проведена демонополізація великих українських виробництв руйнуюче діє на економіку, протидіє світовій тенденції інноваційного розвитку. Вона суттєво зменшила можливості розробки та впровадження у виробництво технологічних інновацій, які потребують суттєвих витрат, що не під силу малим підприємствам. Внаслідок цього кількість інноваційно-активних підприємств до 2009 року скоротилася з 25% до 10% [ 6 ]. Ці обставини особливо посилюються тим, що сфера науки в Україні була також суттєво послаблена, внаслідок чого розрив між наукою та виробництвом збільшився. Частка української наукомісткої продукції на світовому ринку високотехнологічних товарів складає 0,1%. У той же час частка наукомісткої продукції США на світовому ринку дорівнює 36%, Японії – 30%, Німеччини – 17%, Китаю – 6% [ 3 ].

В результаті такої помилкової концепції “розвитку” суттєво зменшився загальний і особливо експортний потенціал України.

Напроти, розвинуті країни світу приділяють значну увагу концентрації виробництва та підтримці великих підприємств. Так в США, починаючи з 80-х років ХХ ст., в антитрестівське законодавство були внесені значні послаблення, зокрема, переглянуто вимоги щодо злиття, піднято “поріг” ринкової концентрації при горизонтальних злиттях, дозволено оцінювати можливості злиття з точки зору забезпечення суб'єктів від негативного тиску технологічної та іноземної конкуренції, послаблено заборони на створення спільних підприємств, знижено антитрестівські штрафи для таких підприємств, запроваджено індивідуальні підходи до кожного випадку злиття, особливо в галузях високих технологій [ 10 ].

Завдяки картельній практиці в Японії в 1955 – 1970 рр. було успішно проведено модернізацію чорної металургії, вугледобувної промисловості, суднобудування, нафтопереробки, виробництва хімічних добрив. У Південній Кореї в машинобудуванні, електроніці, текстильній промисловості, чорній і кольоровій металургії, нафтохімії та суднобудуванні здійснювалося примусове злиття приватних компаній, що призвело до утворення високо монополізованих виробничих структур. Уряди більшості розвинутих країн зайняли досить лояльну

позицію щодо концентрації внутрішнього виробництва, дозволяючи вітчизняним компаніям діяти подібно монополіям і у такий спосіб усувати з ринку зарубіжних конкурентів [ 11 ].

Вважаємо, що сучасні наміри розвинутих країн світу на укрупнення виробничих підприємств можна оцінити як вірне врахування ними об'єктивної тенденції розвитку глобалізації на посилення концентрації і конкуренції крупного капіталу. У сучасному світовому економічному середовищі поступово змінюються центри економічного впливу – керівна роль держав слабшає, а на перше місце за впливом на процеси економічного розвитку виходять транснаціональні корпорації. Їхня кількість за десятиліття (1990 – 1999 рр.) збільшилася майже вдвічі – з 36 тис. до 63 тис., а їхніх закордонних філій налічується близько 600 тис. Так, “ІБМ” має філії у більш як 80 країнах, “Сіменс” – у 52 тощо. В списку 100 найбільших економік світу (розглядаються як національні, так і транснаціональні організми) 51 позицію посідають транснаціональні корпорації [ 12 ].

Як бачимо, в сучасних умовах світового господарства найбільш перспективною організаційною формою великого підприємства, спроможного ефективно розвиватись за інноваційним напрямком, є міжнародна корпорація. Вона представляє собою об'єднання підприємств-юридичних осіб, пов'язаних з головною компанією корпорації системою виробничих, технологічних або фінансових залежностей. Таким чином, у складі міжнародної корпорації на правах учасника успішно можуть реалізовувати свої інноваційні проекти підприємства любого рівня концентрації виробництва: малі, середні, великі. Але тільки переважно об'єднавши свої можливості в межах корпорації, вони зможуть бути інноваційно успішними. Українській державі необхідно прагматично сприйняти цей факт і зробити правильні висновки і дії.

### **Висновки**

Проведене дослідження дозволяє зробити такі висновки.

1. Сировинна спрямованість сучасного розвитку України суперечить світовим тенденціям економіки.

2. В умовах, коли в Україні держава неспроможна організаційно і фінансово підтримати існування науки на належному рівні, єдиною ланкою, яка може забезпечити інноваційний розвиток країни, є підприємство.

3. Інноваційність, тобто сприятливість до інновацій, значною мірою залежить від концентрації виробництва, що обумовлюється відповідними можливостями підприємства. Найвищий рівень інноваційності мають великі підприємства.

4. Сучасну позицію України на переважний розвиток малих і середніх підприємств можна оцінити не тільки як помилкову, але і шкідливу.

Можливості і соціально-економічні функції малого, середнього і великого бізнесу різні і з точки зору економічного розвитку це потрібно враховувати. Доцільне оптимальне співвідношення і конкурентне співіснування великого, середнього і малого бізнесу.

5. В сучасних умовах глобалізованого світового господарства перспективною формою великого підприємства, спроможного забезпечити інноваційний розвиток України, є міжнародна корпорація. Держава повинна зайняти реалістичну позицію на відстоювання своїх економічних інтересів на світових ринках. Необхідно надати активну підтримку великим національним структурам у їх формуванні, становленні, швидкому розвитку та гідному представленні економічних інтересів України у глобалізованому економічному суспільстві.

**Список літератури:** 1. Ю. Макогон, І. Майорова, Т. Медведкін ГМК України на зовнішніх ринках: стан і перспективи. Економіка України №4, 2005, С. 72-80. 2. М. Якубовський, В. Новицький, Ю. Кіндзерський Концептуальні основи стратегії розвитку промисловості України на період до 2017 року. Економіка України №11, 2007, С. 4-20. 3. М. Петрина Базові умови створення інноваційної моделі розвитку економіки України. Економіка України №8, 2006, С.39. 4. М.Якубовський Промислова політика: проблеми та перспективи модернізації. Економіка України №8, 2010, С.23. 5. М. Четов Інноваційна складова ринкової трансформації. Економіка України №11, 2004, с. 4 -14. 6. В.Семиноженко Україна в 2020 році: дві версії одного майбутнього. Урядовий кур'єр 14.08.2010 р., № 150, С. 18. 7. Towards a European Research Area. Science, Technology and Innovation. Key Figures 2007. 8. І.Шовкун Галузевий сектор науки в контексті інноваційних процесів в економіці України. Економіка України №10, 2006, С. 52. 9. The Global Competitiveness Report 2009 – 2010, published by World Economic Forum, p. 13. 10. Фролова Н.Л. Антитрестовська політика и нововведения (Опыт США). «США – Канада. Экономика – Политика – Культура» №8, 2001, С. 32. 11. Ю.Кіндзерський, Г.Паламарчук Проблеми національної конкурентоспроможності та пріоритети конкурентної політики в Україні. Економіка України №8, 2006, с. 19-29. 12. Удовик С.Л. Глобализация: семиотические подходы. М., «Рефл-бук», К., «Ваклер», 2002, С. 212.

*Надійшла до редколегії 08.01.2013*

УДК 330.111.4

**Інноваційність підприємства /Є.В.Ковальов, Т.Є.Никифорець // Вісник НТУ „ХПІ”.** Серія: Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Х.: НТУ „ХПІ”. - 2013. - № 20 (993) - С. 12-17. Бібліогр.: 12 назв.

Определенная несостоятельность государства организационно и финансово поддержать существование науки на должном уровне. Единственным звеном, которое может обеспечить инновационное развитие страны, является предприятие в форме международной корпорации.

**Ключевые слова:** инновационная деятельность; экономическое развитие; малые, средние, большие предприятия; международная корпорация.

Determined the failure of the state organizationally and financially support the existence of science at the proper level. The only element that can provide innovative development of the country, there are companies prizes in the form of an international corporation.

**Keywords:** innovative activity; economic development; small, middle, large enterprises; international corporation.